

Зростаюча тенденція до міжнародно-правової глобалізації сприяє появі нових принципів і норм права, встановлення яких раніше відносилось до сфери внутрішніх справ суверенних держав. Це істотно оновлює державно-правові системи членів світового співтовариства у контексті сучасних загальноновизнаних універсальних стандартів.

Розвиток цивілізації від її витоків до сучасності — це рух від різноманітних локальних історій до загальної історії людства, що супроводжується зміною періодів, етапів, історично обумовлених процесів і відповідних цим процесам правових норм, форм і процедур їх юридичного вираження, впорядкування і закріплення. Глобалізація самого права, прогресивний розвиток універсальних властивостей, норм, форм і процедур правового типу суспільного життя є необхідним етапом і демонструє спроможність права регулювати процеси загальносуспільної глобалізації у рамках загального (загальноважливого і загальнообов'язкового) правопорядку і для внутрішніх, і для міжнародних відносин.

1. *Максименко В.* Глобализация: риторика, идеология, реальность. Ч. 1 // Православие. — 17 октября 2002.
2. *Култыгин В. П.* Незападные концепции глобализации // Личность. Культура. Общество. — 2002. — Т. IV. — Вып. 1–2. — С. 80–103.
3. *Хабиров Р. Ф.* Глобализация, государственный суверенитет, права человека // Юридический мир. — 2007. — № 10. — С. 45–49.
4. *Нерсеянец В. С.* Правовая политика Российской Федерации: основные направления и задачи // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.centrlaw.ru/publikacii/Nerses1/index.html>.
5. *Марченко М. Н.* Об основных тенденциях развития права в условиях глобализации // Государство и право. — 2009. — № 6. — С. 5–11.

Жукова Тетяна Станіславівна,

старший викладач кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права
Маріупольського державного гуманітарного університету,
аспірантка Інституту права ім. В. Сташиса
Класичного приватного університету
(Запоріжжя)

Європейське право: особливості правової системи Італії

У статті проаналізовано особливості правової системи Італії. Автором розглянуто окремі риси нормативних частин правових систем України та Італії. Розкрито своєрідність правової системи Італії, а саме традиційні елементи судової системи.

Ключові слова: правова система, інтеграційні процеси, соціалізація права, судова система.

Досвід розвитку європейської інтеграції відображає закономірність створення наднаціонального утворення, яке виявляє ознаки формування державності. Однак, незважаючи на те, що ідея створення на Європейському континенті єдиної держави може бути реалізована лише у віддаленій перспективі, можна сказати, що цей процес вимагатиме повного правового врегулювання всіх сторін життєдіяльності європейського суспільства, в тому числі й сфери становлення європейського права як феномена у контексті європейської інтеграції.

Питання правового співробітництва держав у цієї сфері нині займає одне з провідних місць в системі спільних пріоритетів європейських держав. Останнім часом здійснюється систематизація європейського права, посилюються тенденції до правової інтеграції європейських держав, а також створюється ряд наднаціональних європейських інститутів для колегіального вирішення міждержавних проблем.

Питання оптимального функціонування правової системи в тому або іншому суспільстві розглядалися юристами багатьох країн, але практично в даний час немає єдності поглядів на те, що таке правова система, яка її структура і функціональне призначення. Для України ці питання набувають особливого значення, оскільки наша країна, через об'єктивні причини, знаходиться в перехідному періоді свого розвитку і формування національної правової системи, тому нам потрібна теоретична і практична визначеність в цих питаннях. Тим більше, що шляхи розвитку правової системи України мають відповідати магістральному напрямку розвитку людства на базі загальнолюдських цінностей, точного і адекватного відображення останніх у нормах та інститутах права.

Вітчизняна юридична наука ще не надала достатньої уваги особливостям інших правових систем, тому актуальним і важливим представляється вивчення правової системи Італії саме як особливого представника континентального права. Україна й Італія, представляючи в політичному, економічному і географічному плані різні регіони Європи, належать до однієї правової сім'ї. А запозичення цінностей між національними правовими системами однієї правової сім'ї є найбільш ймовірними.

Використовуючи італійські джерела з цієї проблематики, автором було здобуто власні результати (описуючі та аналітичні), які можна застосувати в законодавчій діяльності в Україні, в організації судової системи.

Істотний внесок у розробку проблеми типології й класифікації правових систем внесли такі вчені, як: С.С. Алексєєв, А. І. Грінберг, О. В. Зайчук, Г. П. Зевелева, М. А. Ігнатова, І. Н. Кузнецов, Н. Ю. Попов, О. Н. Садовська та інші. На особливу увагу заслуговують дослідження проблем типології правових систем такими італійськими науковцями, як: П. Атдзорі, І. Бавієра, Д. Деметріо, М. Барталлі, М. Маруго, Ф. Паломба, Л. Россіні, Дж. Ф'яндака, та інші.

Результати наукових досліджень останніх років (2005–2009 рр.) показують, що необхідність розробки єдиного підходу до вирішення таких питань, як уніфікація норм національних правових систем, механізм їх застосування, одноманітне тлумачення обумовлена певними зовнішніми та внутрішніми факторами сучасних міжнародних відносин.

Аналіз вітчизняної юридичної літератури [1, 56; 2, 118; 3, 179] свідчить, що є окремі публікації щодо деяких питань італійського права, але матеріал публікацій не завжди відповідає чинному законодавству Італії. Дана стаття враховує зміни, які відбуваються в правовому розвитку Італії. Метою нашого дослідження є визначення особливостей нормативної, інституційної, ідеологічної складових сучасної правової системи Італії.

Для загальної теорії правових систем велике значення має порівняльне правознавство, спираючись на методологію якого в роботі здійснено структурування правової системи. Відповідно до теоретичної моделі правової системи її структура така: вона складається з трьох основних частин (блоків, рівнів) — нормативної, інституційної, ідеологічної.

Науковий аналіз змісту цих основних частин демонструє, що:

1. Нормативна частина представлена юридичними правилами, установками та принципами, які індивідуалізуються в судових рішеннях, правозастосовних документах, договорах та ін.;

2. Інституційна частина включає основні інститути держави, її законодавчі, виконавчі, судові органи; правопорядок в державі більшою мірою залежить від організації і діяльності правоохоронних, правозастосовних і судових органів;

3. Ідеологічна частина відображає реальний рівень правової культури і правової свідомості. Цю частину складає правосвідомість інсайдерів і ставлення до права і закону всього суспільства.

Порівняння різних галузей права і законодавства важливо при розгляді нормативної частини; аналіз роботи правозастосовних і правоохоронних органів є обов'язковим компонентом розгляду інституційної частини правової системи.

Нормативна частина правової системи Італії розкривається при порівнянні різних галузей права та законодавства; інституційна — при аналізі роботи правозастосовних і правоохоронних органів; виділення ідеологічної частини дає змогу висвітлити рівень правової свідомості та правової культури суспільства. Будучи взаємозалежними, ці частини дають загальну картину становлення правової системи.

Аналіз у сфері формування європейського права показав, що необхідність дослідження цієї проблематики викликана низкою об'єктивних чинників, які впливають на організацію і стан практичного співробітництва європейських держав щодо пізнання і зближення європейських правових систем, творення й самоусвідомлення європейського права.

До цих чинників можна віднести:

— розширення впливу права Європейського Союзу і Ради Європи на національні правові системи європейських держав;

— інтенсифікацію процесу уніфікації норм національних законодавств відповідно до вимог норм європейського права;

— поширення механізмів наднаціонального контролю за виконанням державами норм міжнародних кримінально-правових конвенцій [4, 6].

Внаслідок того, що процес формування правової системи України відбувається повільно і суперечливо, враховуючи європейські устремління України, актуальними і абсолютно необхідними стають не тільки знання, але і глибоке розуміння процесів функціонування правових систем Європейського Союзу, Ради Європи і окремих держав.

Інтеграційні процеси, що посилюються в європейських країнах, не означають втрати ними унікальних рис в правовому житті. Саме тому нині приділяється значно більше уваги дослідженню правових систем зарубіжних країн, ніж це робилося раніше. Перш за все йдеться про економічно розвинені країни Європи і Америки: Італію, Францію, Німеччину, США, Велику Британію, які є найбільш яскравими представниками сімей континентального і загального права, і на які найчастіше посилаються при характеристиці тієї або іншої сім'ї.

Правова система Італії не є замкнутою, вона взаємодіє з іншими системами суспільства (економічною, політичною) через свої функції, завдяки чому відбувається їх взаємне збагачення. Від успішної реалізації її основних функцій (інтегративної, комунікативної, регулятивної) залежить соціальне значення кожної з цих систем. Зазначеними функціями визначається місце конкретної правової системи серед інших правових систем світу.

Перебуваючи у складних взаєминах з іншими системами суспільства, національна правова система Італії є одним з проявів державного суверенітету. Вона відбиває закономірності розвитку саме цього суспільства в певний період і в певному просторі й тому може відрізнитися від теоретичної моделі та від інших національних правових систем.

Особливість правової системи Італії полягає в тому, що вона — єдина в Європі пряма спадкоємиця правової системи Стародавнього Риму: більшість інститутів — сервітути, хабатація, претура та ін. — збереглися без змін, цілісно увійшли в сучасну правову систему.

Італія належить до сім'ї континентального права, а її значення і роль у цій сім'ї визначаються такими особливостями:

1. Саме в Італії було покладено початок рецепції римського права;
2. Багато італійських правових традицій, інститутів, норм, положень італійської доктрини стали фундаментом європейського права і активно впливають на його функціонування і вдосконалення;
3. Система формальних джерел права в Італії включає Конституцію, закони (конституційні, звичайні, місцеві), декрети і декрети-закони, різно-

манітні регламенти виконавчої влади (постанови, виконавчі, адміністративні, розпорядчі), корпоративні норми (в трудовому праві, рішення судів, колективні договори, ордонанс про торгівлю, профспілкові документи), звичаї (в Парламенті, в торговельній справі, цивільному провадженні, але лише з питань, не врегульованих законом).

У Конституції Італії закріплено норми, що відображають всі можливі функції, притаманні конституції взагалі як нормативному акту вищої юридичної сили. Розвиток італійського конституціоналізму показує, що включення (невключення) тих чи інших норм, їх формулювання, розташування одна відносно іншої тощо цілком визначаються економічними і, відповідно, політичними відносинами на певний період [5, 94].

Подальший розвиток правової системи Італії об'єктивно соціально спрямовано. Пріоритет інтересів особи привів до появи соціального права, яке займає міцні позиції в правовій системі країни, виступає «третьім партнером» у традиційному поділі права на публічне і приватне [6, 121]. Є всі підстави вважати, що соціальне право в кінцевому підсумку стане провідним у подальшому функціонуванні всієї правової системи Італії. Формуючись в руслі загальносвітової тенденції до соціалізації права, соціальне право Італії здатне усунути дуалізм права і суттєво змінити всю правову систему [7, 251].

При характеристиці правової системи Італії важливо відзначити збереження дореспубліканського законодавства при застосуванні нового. Таке протиріччя пов'язане з тим, що для італійців властива повага до юридичної традиції, що пояснює порівняно нечасті випадки повної заміни одного акта іншим [8, 179]. Італійський законодавець обмежується лише внесенням змін до існуючих актів. Цей факт не означає, що правова система Італії не розвивається. Він свідчить про спадкоємність розвитку правової системи в традиційному дусі.

Аналітичний огляд організації та функціонування судової системи, яка є інституційною частиною правової системи Італії, дає змогу повною мірою розкрити особливості цієї частини. Своєрідність правової системи Італії обумовлюється також організаційно ускладненою структурою судової системи та збереженням традиційних (ще від давньоримського часу) елементів. На відміну від судової системи України, судова система Італії представлена кількома юрисдикційними системами: системою загальної юстиції, в якій виділяються спеціалізовані суди — у справах неповнолітніх, з питань публічного водокористування; системою військових судів з власною інстанційною структурою; системою адміністративної юстиції; конституційною юстицією в особі Конституційного суду [9, 64]. Судова реформа в Україні може спиратися на досвід організації (апеляційних трибуналів, адміністративних судів, суду асізов) і функціонування італійської судової системи.

Італійська правова система, як і будь-яка інша, має не тільки позитивні, але і негативні риси: так, для Італії характерна присутність таких взаємопов'язаних соціально-правових явищ, як мафія і тероризм, які однозначно негативно вплинули на функціонування всіх частин правової системи.

Італія, яка вступила на шлях інтеграції й стала членом Європейських співтовариств і Союзу, внесла істотні зміни до національної правової системи, вона змушена коригувати свій внутрішньополітичний курс відповідно до завдань ЄС. Для реалізації єдиних політик та положень європейського права були створені спеціальні органи на всіх рівнях влади: у парламенті, уряді, Касаційному суді. А для вирішення практичних питань застосування європейського права відокремилася частина юристів-практиків, що займаються тільки питаннями права ЄС. Таким чином, правова система Італії в цілому знаходиться під прямим впливом європейського права.

1. Саидов А. Х. Типология и классификация правовых систем современности // Правоведение. — 1985. — №2. — С. 56–63.
2. Зевелева Г. П. Италия: трудности на пути к единой Европе // Международные отношения и мировая экономика. — 1993. — № 11. — С. 118–123.
3. Садовская О. Н. Европейская интеграция и развитие частного права в Италии // Актуальные проблемы держави і права: Зб. наук. праць. — Одеса: ОДЮА, 1997. — Вип. 4. — С. 179–183.
4. Попов Н. Ю. Правовая система Италии: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. — М., 1984. — 24 с.
5. Италия: Конституция и законодательные акты. — М.: Прогресс, 1988. — 391 с.
6. *Barbagli M. Rapporto Sulla Criminalità in Italia. Istituto di Studi e Ricerche «Carlo Cattaneo»:* Società Editrice il Mulino, 2006. — 349 p.
7. *Fiandaca G., Musco E. Diritto penale, Parte generale; quinta edizione.* — Bologna: Zanichelli, 2007. — P. 251–312.
8. *Palomba F. Il sistema del nuovo processo penale minorile (ultima edizione).* — Milano: Giuffrè, 1989. — 203 p.
9. Уложение о судоустройстве // Италия. Конституционные и законодательные акты. — М., 1988. — С. 121. — 165.